

The Asia Foundation

กฎหมายที่เด็กควรรู้

KS
54.4
11262ก

สมาคมบัณฑิตสภาทางกฎหมายแห่งประเทศไทย

รายนามคณะกรรมการบริหาร
สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชินูปถัมภ์
ประจำปี 2546 - 2548

1. นางธีรวัลย์ สุวรรณประเสริฐ	นายกสมาคมฯ
2. นางสุทธินี เมธีประภา	อุปนายกฝ่ายบริหาร
3. นางสุวรรณี สิริเวชชะพันธ์	อุปนายกฝ่ายวิชาการ
4. นางสาวสมลักษณ์ ก.ศรีสุวรรณ	อุปนายกฝ่ายธุรการ
5. นางสาวเพียว โกมลมาลย์	เลขานุการฝ่ายการประชุม
6. นางประมวลพร สุขนทีธรรม	เหรียญฉีก
7. นางสาววิมลพันธุ์ สุกันธารุณ	ผู้ช่วยเหรียญฉีก
8. นางสาวพิรพรรณ ชลพิทักษ์พงษ์	บรรณารักษ์
9. นางสุรางค์ มนุสข	ปฏิคม
10. นางพัชรินทร์ ไวกวี	นายทะเบียน
11. นางกอร์ปกุล แก้วทิพย์	สาราณียกร
12. นางสาวพัชนี เต็มเปี่ยม	หัวหน้าฝ่ายธุรการ
13. นางภัทมน พึ่งสัมพันธ์	สมาชิกสัมพันธ์
14. นางสนทนี ยუნางกูร	ประชาสัมพันธ์
15. นางศรียา ไชยสุด	พันธ์
16. ดร. อัมการชฎี วิเศษสมิ	วามรู้
17. นางนวลน้อย ผลทวี	ศาสตร์สัมพันธ์
18. รองศาสตราจารย์ นุชทิ	
19. นางสาวอุษา จิระวัฒนาสมกุล	กรรมการ
20. ดร. ปาริณา ศุภจริยวัตร	กรรมการ
21. นางวงเดือน เกษสุกะ	กรรมการ

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961154049

สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

6 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ 02-2410737
โทรสาร 02-2439050

Home page <http://www.welcome.to/wlat>

ที่ปรึกษาโครงการ

1. คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ 4. รศ.วิมลศิริ ชำนาญเวช
2. คุณหญิงจันทน์ สันตะบุตร 5. อ.อำไพวรรณ ตรีสกุล
3. ศ.ดร.วารีย์ นาสกุล

ผู้ดำเนินงาน

1. นางธีรวัลย์ สุวรรณประเสริฐ
2. รศ.นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์
3. นางสาวสุทิตี เมธีประภา

และคณะกรรมการบริหารสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯ

ผู้ประสานโครงการ

1. นางสาวสุทิตี เมธีประภา
2. นางพัชรินทร์ ไวกวี
3. นางเน่งน้อย ยุวัฒน์
4. นางสาวบงกช จันทรวิมลสิน

คณะวิทยากร

1. รศ.วิมลศิริ ชำนาญเวช	10. นายณัฐรุฒิ บัวประทุม
2. รศ.นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์	11. นางพรรณทิพา โมคกุล
3. นางศรัณยา ไชยสุด	12. นางสนทนีย์ ยุวนางกูร
4. นางสาวสุทิตี เมธีประภา	13. นางวงเดือน เกษสุภา
5. นางพัชรินทร์ ไวกวี	14. นายธนา ธนาเจริญพร
6. นางสาววรรณิ สิริเวชชะพันธ์	15. นางยุพา ภูษาหัส
7. ดร.อัมภาร์ชฎี วิเศษสมิต	16. นางเรืองระวี พิชัยกุล
8. น.ส. อรทัย ป่าละศักดิ์	17. นาง กัทธมน เพ็งส้ม
9. นางสาวชดา นันทะพานิชสกุล	18. นางประมวลพร สุขนทีธรรม

และคณะกรรมการบริหารสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายฯ

สนับสนุนโครงการ

มูลนิธิอาเซีย

คำนำ

หนังสือ “กฎหมายที่เด็กควรรู้” ได้รวบรวมกฎหมายต่าง ๆ ที่เด็กควรต้องรู้เพื่อจะได้ทราบถึงสิทธิ หน้าที่ของตนเองทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้จัดพิมพ์ขึ้นใน โครงการเพื่อนแท้ (คุ้มครองสิทธิเด็ก) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย (THE ASIA FOUNDATION) และได้รับอนุเคราะห์การเขียนรวบรวมและเรียบเรียงโดย รองศาสตราจารย์นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์

สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์
ขอขอบพระคุณ ผู้เขียนและผู้สนับสนุนทุนโครงการ ไว้ ณ โอกาสนี้

นางธีรวัลย์ สุวรรณประเสริฐ

นายกสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชินูปถัมภ์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1. ที่มาของสิทธิเด็ก	1
1.1 กฎหมายที่เกี่ยวกับสิทธิเด็กของไทยในอดีต	2
1.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก	3
บทที่ 2. กฎหมายคุ้มครองเด็ก	6
2.1 ความหมายของเด็กหรือเยาวชน	6
2.2 กฎหมายคุ้มครองเด็กในทางแพ่ง	8
2.3 กฎหมายคุ้มครองเด็กในทางอาญา	12
2.4 กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก	14
บทที่ 3. กฎหมายวิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับเด็ก	18
บทที่ 4. ศาลเยาวชนและครอบครัว	27

กฎหมายที่เด็กควรรู้

1. ที่มาของสิทธิเด็ก

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “สิทธิ” บุคคลทั่วไปมักจะนึกถึงแต่สิทธิของผู้ใหญ่ หรือผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว และคิดไปว่าเด็กคงไม่มีสิทธิใดๆ เหมือนดังผู้ใหญ่ ซึ่งแท้จริงแล้วเด็กก็มีสิทธิต่างๆ มากมายและยังสมควรที่จะมีสิทธิใดๆ ในสังคม มากกว่าบุคคลทั่วไปด้วย เพราะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เด็กเป็นผู้ถูกละเมิดและ คุกคามสิทธิต่างๆ มาตลอด ซึ่งส่งผลทำให้เกิดปัญหาต่างๆ จากการละเมิด สิทธิของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขาดอาหาร ปัญหาขาดที่อยู่อาศัย ปัญหา ขาดการศึกษา ปัญหาแรงงานเด็ก ปัญหาการถูกล่วงเกินทางเพศ ฯลฯ ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นปัญหาระดับชาติอย่างปฏิเสธไม่ได้และปัญหานี้ก็จะ ส่งผลไปยังอนาคตต่อคุณภาพของบุคลากรในประเทศที่จะมาเป็นบุคคลที่ พัฒนาประเทศในวันข้างหน้า

สาเหตุสำคัญของการถูกละเมิดสิทธิของเด็กนั้น เป็นเพราะบุคคล ในสังคม รวมทั้งตัวเด็กเองยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับ “สิทธิเด็ก” ทั้งๆ ที่กฎหมายก็ได้ บัญญัติรับรองไว้หลายประการ ฉะนั้น เพื่อเป็นการแก้ไข และป้องกันปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก บุคคลทั่วไปซึ่งรวมทั้งผู้เป็นบิดามารดา ของเด็กเองจึงสมควรที่จะทราบถึงสิทธิของเด็กว่ามีอยู่อย่างไร เพื่อคุ้มครอง

และเคารพถึงสิทธิของเด็กเหล่านั้น และขณะเดียวกันตัวเด็กเองก็เข้าใจและรับรู้ถึงสิทธิของพวกเขาเองด้วยว่ามีอยู่อย่างไร เพื่อที่จะได้คุ้มครองและปกป้องตนเองให้พ้นจากการถูกละเมิดสิทธิของพวกเขาได้

1.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเด็กของไทยในอดีต

ในอดีตกาลนั้น สังคมไทยมีแนวคิดที่ว่า เด็กเป็นเสมือนทรัพย์สินของบิดามารดา ดังที่มีหลักฐานชัดเจนปรากฏลงในกฎหมายตราสามดวงซึ่งบังคับใช้อยู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชหรือรัชกาลที่ 1 โดยท่านได้ทรงชำระสะสางกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยา และทรงรวบรวมเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ โดยมีพระไอยการทาศ มาตรา 1 ระบุว่า “ถ้าผู้แลพ่อแม่นายเงิน เอาชื่อลูกเมียเข้าคนใส่ในกรมธรรม์ชาย ท่านว่าเป็นสิทธิ แม้ว่าเจ้าสินบอกก็ดี มิได้บอกก็ดี นายเงินนั้นเป็นอิสระภาพแล” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บิดามารดามีอำนาจเหนือบุตร สามีมีอำนาจเหนือภริยาชอบที่จะขายบุตรหรือภริยาไปเป็นทาสให้แก่นายเงินได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากบุตรหรือภริยา เพราะบิดามารดาหรือสามีล้วนเป็นไทแก่ตนเอง ส่วนบุตรหรือภริยานั้น ไม่ได้เป็นอิสระจากบิดามารดาหรือสามี

นอกจากพระไอยการทาศดังกล่าวแล้ว ยังมีกฎหมายที่รับรองอำนาจของบิดามารดาว่ามีอยู่เหนือบุตร คือ พระอัยการลักษณะผู้เมีย ซึ่งอนุญาตให้มีการขายบุตรได้ โดยมาตรา 139 ระบุว่า “บิดามารดา หญิงเลี้ยงหญิงผู้บุตรมาจนเติบโตใหญ่ได้ทุกชั่ยากประการใด จะเอาบุตรสาวไปขายเอาเงินมาแก้ความยาก และหญิงบุตรนั้นมันไม่รู้จักคุณนอกใจพ่อแม่ตามชายไป มิได้มาชมาไหวพ่อแม่ พ่อแม่ได้รับความเจ็บอายนั้นให้คิดเอาค่าน้ำนมเข้าป้อน ค่าเลี้ยงรักษาแก่มันและชายซึ่งพาหญิง

ไปเลี้ยงนั้น...”

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติผู้ชายเมีย ร.ศ. 86 อันเป็นการลดอำนาจของบิดาที่จะขายบุตรลง โดยถ้าบุตรอายุยังไม่ถึง 15 ปี บิดามารดา ขายได้ แต่หากอายุถึง 15 ปีขึ้นไปแล้ว ต้องให้บุตรยินยอม ก่อนถึงจะขายได้ ดังปรากฏข้อความว่า “ถ้าพ่อแม่เอาชื่อลูกมาขาย ถ้าลูกอายุไม่ถึง 15 ปี แลอยู่กับพ่อแม่ถึงไม่มีแกงไตและค้ายอมด้วย ก็เป็นอันขายได้ แต่ถ้าลูกแยกย้ายไปจาก พ่อฤแม่ที่เป็นผู้ชายแล้ว คือพ่อแม่โอรธ หย่าร้างกัน ลูกตกไปอยู่ข้างอื่นจากผู้ชาย หรือญาติ ของฝ่ายอื่นจากผู้ชาย จะลอบเอาชื่อมาขายไม่ได้เป็นอันขาด... ถ้าลูกชายก็ตี ลูกหญิงก็ตี อายุถึง 15 ปีขึ้นไปแล้ว ถ้าพ่อแม่มันจะเอา มาขาย ต่อมันลงแกงไตยินยอม มีผู้เห็นด้วยจึงเป็นอันขาย...”

ครั้นถึง พ.ศ. 2450 ได้มีการประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งมีบทบัญญัติลงโทษผู้ที่เอาคนลงเป็นทาส การซื้อขายจำหน่ายคน การซื้อขายเด็กจึงเป็นการสิ้นสุดยุคแห่งการซื้อขายมนุษย์ การเอาตัว มนุษย์ลงเป็นทาส ตลอดจนการมองเด็กว่าเป็นสิทธิอันเด็ดขาดของบิดามารดา ซึ่งบิดามารดาสามารถขายเสียได้ดังที่เคยเป็นมาในอดีต

1.2 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

สมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติได้ลงมติเห็นชอบในปฏิญญาว่า ด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2503 ซึ่งรับรองสิทธิมนุษยชน ของเด็กไว้หลายด้านด้วยกัน โดยสหประชาชาติได้เชิญชวนให้ประเทศ สมาชิกยอมรับนับถือสิทธิเด็กตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กมาตลอด ทั้งนี้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นไปอย่างกว้างขวางทั่วถึงทุกประเทศในโลก

แต่เนื่องจากตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว ปฏิญญาเป็นเพียงคำประกาศหรือหลักการทั่วไป จึงไม่ก่อให้เกิดพันธะทางกฎหมายแก่บรรดารัฐทั้งหลายที่ร่วมกันลงมติรับรองให้มีการประกาศใช้ คงเป็นเพียงความผูกพันด้านจริยธรรมในทางการเมืองระหว่างประเทศ

จากเหตุผลที่ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิเด็กไม่มีข้อผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศให้รัฐทั้งหลายที่ร่วมกันลงมติรับรองจะต้องปฏิบัติตามปฏิญญาดังกล่าวสหประชาชาติโดยเฉพาะองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF ; United Nations Children's Fund) ได้เพียรพยายามร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ขึ้น เพื่อให้มีผลบังคับใช้แก่รัฐที่ให้การรับรองอย่างจริงจัง อนุสัญญาดังกล่าวร่างเสร็จในปี พ.ศ. 2529 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2534 โดยประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

อนุสัญญานี้มีสาระสำคัญที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเด็ก 4 ประการคือ

1. สิทธิในการอยู่รอด (survival rights) เป็นสิทธิขั้นมูลฐานในอันที่จะมีชีวิตรอดอยู่เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าต่อไป โดยได้รับอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอ มีบ้านอยู่อาศัย และได้รับบริการสาธารณสุข

2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง (protection rights) เป็นสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการกระทำทารุณกรรมทั้งร่างกายและจิตใจ การแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ รวมทั้งสิทธิในครอบครัว สิทธิที่จะมีชื่อและสัญชาติของตนเอง สิทธิที่จะได้รับความยุติธรรมจากรัฐในกรณีถูกกล่าวหาและการพิจารณาคดี

3. สิทธิในการพัฒนา (development rights) เป็นสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาตามขั้นตอนในด้านการศึกษา การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเล่น การสนันทนาการ กิจกรรมต่างๆ ทางวัฒนธรรม สิทธิที่จะคิดพัฒนา สติปัญญาและนับถือศาสนา

4. สิทธิในการมีส่วนร่วม (participation rights) เป็นสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นและกล่าวถึงชีวิตของตนเอง รวมทั้งโอกาสที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสังคม และมีส่วนร่วมตัดสินใจในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

อนุสัญญาฉบับนี้ ผูกพันรัฐภาคีให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีโดยหลักแห่งกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ สหประชาชาติได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่อตรวจตราการเคารพลสิทธิเด็กในประเทศสมาชิก เรียกว่า “คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก” ทำให้สิทธิเด็กปรากฏเป็นผลอย่างจริงจังในแง่ของการปฏิบัติ มิใช่ปรากฏเพียงตัวอักษรในอนุสัญญาเท่านั้น

กฎหมายคุ้มครองเด็ก

กฎหมายไทยที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กนั้นมีด้วยกันหลายฉบับ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายสูงสุด คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในหมวด 5 เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 80 “รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน...” นอกจากนั้นก็ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นๆ อีกหลายฉบับ

2.1 ความหมายของเด็กหรือเยาวชน

การที่จะทราบความหมายของเด็กหรือเยาวชนนั้นสมควรที่จะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นเสียก่อนว่า เด็กหรือเยาวชนก็คือนั้นมีการให้ความหมายไว้แตกต่างกันไป โดยอาจจะเป็นเด็กหรือเยาวชนในความหมายทางราชการ หรือตามกฎหมายแต่ละฉบับแตกต่างกันไป ดังนี้

ทางราชการถือว่าเด็ก คือ บุคคลที่มีอายุระหว่าง 0-14 ปี ส่วนผู้ที่ถือว่าเป็นเยาวชน คือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี

ส่วนเด็กหรือเยาวชนในความหมายตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้ให้นิยามคำว่าเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้

“เด็ก” หมายความว่า “บุคคลอายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์”

ตามกฎหมายฉบับนี้จะเห็นว่า ให้คำนิยามคำว่าเด็กไว้ว่าต้องอายุเกิน 7 ปี แต่ไม่เกิน 14 ปี เพราะฉะนั้น บุคคลซึ่งอายุไม่ถึง 7 ปี หรืออายุ 7 ปีพอดีก็จะไม่ใช่เด็กตามความหมายแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ สาเหตุที่บัญญัติเช่นนั้น ก็เพื่อให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 ที่บัญญัติว่า “เด็กอายุไม่เกิน 7 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” ซึ่งหมายความว่า เด็กอายุยังไม่เกิน 7 ปีไปกระทำความผิดทางอาญาก็ไม่สามารถที่จะจับมาควบคุมหรือขังหรือส่งตัวไปฝึกและอบรมตามพระราชบัญญัตินี้ได้

ส่วน “เยาวชน” ตามกฎหมายนี้ คือ “บุคคลที่อายุเกิน 14 ปี บริบูรณ์ แต่ยังไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์” ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ผู้เยาว์ก็คือ บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ซึ่ง ตามกฎหมายแล้ว บุคคลย่อมพ้นจากภาวะผู้เยาว์และบรรลุนิติภาวะเมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ นอกจากนั้นผู้เยาว์ก็อาจจะบรรลุนิติภาวะได้อีกทางหนึ่งก็คือ เมื่อทำการสมรส โดยการสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุ 17 ปี บริบูรณ์แล้ว ฉะนั้นจะเห็นว่าเยาวชนตามความหมายแห่งพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ แม้จะบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสก็ยังเป็นเยาวชนอยู่ ถ้าไปกระทำความผิดอาญาก็ยังจะต้องขึ้นศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

นอกจากความหมายของเด็กหรือเยาวชนตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีกฎหมายอีกหลายฉบับได้ให้นิยามไว้ เช่น พระราชบัญญัติการรับเด็ก

เป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. 2522 นิยามคำว่า “เด็ก” หมายความว่า “ผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายและพาณิชย์” หรือพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก นิยามคำว่า “เด็ก” ไว้ว่าหมายถึง “บุคคลผู้มีอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์”

ส่วนคำว่า “เด็ก” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 ได้นิยามคำว่าเด็กไว้เช่นกันว่า “เด็ก” หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่อายุต่ำกว่า 18 ปี นอกเสียจากว่าภายใต้กฎหมายที่มีผลบังคับใช้ต่อเด็กผู้นั้นได้มีการกำหนดอายุ การบรรลุนิติภาวะของการเป็นผู้ใหญ่ไว้ต่ำกว่านั้น

2.2 กฎหมายคุ้มครองเด็กในทางแพ่ง

กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กในทางแพ่งนั้นอาจแบ่งพิจารณาได้ดังนี้

2.2.1 สิทธิของทารกในครรภ์

มาตรา 15 ได้กำหนดไว้ว่า ทารกในครรภ์ก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังเกิดมาอยู่รอด เช่น กรณีบิดาของเด็กตายขณะที่เด็กยังเป็นทารกในครรภ์มารดา เมื่อเด็กเกิดมาและมีชีวิตอยู่เด็กก็มีสิทธิรับมรดก

เมื่อทารกคลอดออกมาแล้วมีปัญหาว่าเป็นบุตรของชายใด กฎหมาย กำหนดว่า กรณีที่บิดามารดาขาดจากการสมรส เช่น สามียาหย่า ถ้าหญิงให้กำเนิดบุตรภายใน 310 วัน นับแต่วันขาดจากสมรสนั้น ให้สันนิษฐานว่าเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของชายที่เคยเป็นสามีนั้น

2.2.2 สิทธิแรกเกิด

เมื่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 15 กำหนดว่า

สภาพบุคคลเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารก ดังนั้นเมื่อเด็กคลอดและ
ได้มีชีวิตอยู่ แม้เพียงไม่กี่นาทีก็ตาม ก็ถือว่าเป็นบุคคลแล้ว ย่อมมีสิทธิและ
ฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมายทั้งในทางแพ่งและทางอาญา เช่น มีสิทธิในชีวิต
และร่างกายของตน ถ้าผู้ใดมาทำร้ายหรือทำให้ถึงแก่ความตายก็มีความผิด
ฐานทำร้ายร่างกายหรือฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

เมื่อเด็กเกิดมาบิดามารดาก็มีหน้าที่ต้องไปแจ้งชื่อบุตรต่อ
นายทะเบียนภายใน 6 เดือนนับแต่เด็กเกิด มิฉะนั้นจะมีโทษปรับ
ส่วนเรื่องนามสกุลนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1516
ระบุว่า บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา และในกรณีที่บิดาไม่ปรากฏบุตรมีสิทธิ
ใช้ชื่อสกุลของมารดา

2.2.3 สิทธิและการคุ้มครองเด็กในฐานะบุตรตามกฎหมาย ครอบครัว

1) ความเป็นบิดามารดากับบุตร

- เด็กย่อมเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของหญิงที่
ให้กำเนิด

- เด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชาย หรือภายใน 310 วัน
นับแต่การสมรสสิ้นสุดลง(ตายหรือหย่า) ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตร
ชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี หรือเคยเป็นสามี แล้วแต่กรณี

- หญิงที่สามีตายหรือที่การสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่น
หากทำการสมรสโดยฝ่าฝืน มาตรา 1453 กล่าวคือ ไม่รอให้พ้น 310 วัน
นับแต่การสมรสสิ้นสุดลง และคลอดบุตรภายใน 310 วันนับแต่
วันที่การสมรสสิ้นสุดลง ให้สันนิษฐานว่า เด็กที่เกิดแต่หญิงนั้นเป็นบุตร

ชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามีคนใหม่

- กรณีชายหรือหญิงสมรสโดยฝ่าฝืนมาตรา 1452 กล่าวคือ จดทะเบียนซ้อน หากบุตรเกิดในระหว่างสมรสครั้งหลัง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เด็กเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายที่เป็นสามีใหม่

- เด็กเกิดจากบิดามารดาที่มีได้สมรสกัน จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายต่อเมื่อบิดามารดาได้สมรสกันภายหลัง หรือบิดาได้จดทะเบียนรับรองบุตร หรือศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร

2) สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร

(1) สิทธิอันเกิดจากความเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย

- บุตรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของบิดา กรณีบิดาไม่ปรากฏบุตร มีสิทธิใช้ชื่อสกุลของมารดา

- บิดามารดามีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษา ตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ ถ้าบิดามารดาไม่ทำหน้าที่ดังกล่าว เด็กหรือญาติสนิทของเด็ก อาจร้องขอให้อัยการฟ้องเพื่อเรียกค่าอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดาได้

(2) อำนาจปกครอง

อำนาจปกครอง คือ อำนาจของบุคคลที่มีเหนือเด็กในการดูแล ลังสอนหรือลงโทษตามสมควร หรือเอาเด็กคืนจากผู้อื่นได้ โดยผู้ใช้อำนาจปกครองนั้นยังเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กด้วย ซึ่งเป็นผู้ที่ให้ความยินยอม ในการทำนิติกรรมต่างๆ การจัดการทรัพย์สินของเด็ก และการดำเนินคดี แทนเด็กด้วย โดยกฎหมายกำหนดให้บิดามารดาเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองเด็ก แต่ถ้าบิดานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายอำนาจปกครองตกอยู่เฉพาะมารดา

กรณีเด็กถูกติด ผู้ที่เป็นบิดามารดาที่แท้จริงเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง บิดาหรือมารดาเลี้ยงไม่มีอำนาจปกครองเด็ก

(3) การคุ้มครองเด็กเกี่ยวกับการใช้อำนาจปกครอง

- ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิกำหนดที่อยู่ของบุตร ทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน ให้บุตรทำงานตามสมควรแก่ความสามารถและฐานะารูป

- อำนาจปกครองนั้น รวมทั้งการจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วย ซึ่งต้องจัดการด้วยความระมัดระวังเช่นวิญญูชนพึงกระทำ และจะไปทำหน้าที่บุตรต้องทำเองโดยไม่ได้รับความยินยอมจากบุตรไม่ได้ เช่นจะให้เด็กไปรับจ้างทำงานโดยเด็กไม่ยินยอมทำไม่ได้ หรือถ้าบุตรมีเงินได้ก็ให้ใช้เป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาก่อน ส่วนที่เหลือต้องเก็บรักษาไว้เพื่อส่งมอบแก่บุตร

- นิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์บางอย่าง ผู้ใช้อำนาจปกครองจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต เช่น ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลอดจำนอง ฯลฯ

- ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ ใช้อำนาจปกครองเกี่ยวแก่ตัวผู้เยาว์โดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ศาลอาจสั่งเองหรือสั่งเมื่อญาติของเด็กหรืออัยการร้องขอให้ถอนอำนาจปกครองทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้

2.2.4 สิทธิและการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของเด็ก

เนื่องจากเด็กเป็นผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่าผู้ใหญ่การทำนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ อาจเสียเปรียบ และถูกหลอกลวงได้ง่าย กฎหมายจึงกำหนดให้

การใด ๆ ที่ผู้เยาว์ได้ทำลงไปโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน การนั้นเป็นโมฆียะ กล่าวคือ แม้การใดที่ผู้เยาว์ได้ทำลงไปจะสมบูรณ์ แต่ผู้แทนโดยชอบธรรมก็อาจจะมาบอกล้างการนั้นเพื่อให้สิ้นผลไปได้ หากพิจารณาแล้วว่าเป็นการที่ไม่สมควร

แต่ผู้เยาว์ก็อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้นโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ในกรณีที่ทำได้สิทธิ หรือหลุดพ้นจากหน้าที่การใด ๆ ที่เป็นการต้องทำเฉพาะตัว การใด ๆ ที่เป็นการสมแก่ฐานะารูป และจำเป็นเพื่อการเลี้ยงชีพ เช่น การซื้ออาหารกิน การจ่ายค่ารถเมล์ การรับการให้โดยไม่มีเงื่อนไข เป็นต้น

2.3 กฎหมายคุ้มครองเด็กในทางอาญา

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาแล้วมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กไว้ ดังนี้

1.) เด็กอายุยังไม่เกินเจ็ดปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ (มาตรา 73)

2.) เด็กอายุเกิน 7 ปี แต่ไม่เกิน 14 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลมีอำนาจดำเนินการวางข้อกำหนดและเงื่อนไขต่าง ๆ ประกอบด้วยตามที่เห็นสมควร (มาตรา 74)

3.) เด็กอายุเกิน 14 ปี แต่ยังไม่เกิน 17 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด ให้ศาลพิจารณาถึงความรู้ผิดชอบและสิ่งอื่นทั้งปวงในอันที่จะควรวินิจฉัยว่าสมควรลงโทษหรือไม่ ถ้าไม่สมควรก็จัดการตามมาตรา 74 ถ้าศาลเห็นว่าสมควรพิพากษาลงโทษ ก็ให้ลดมาตราส่วนโทษลงกึ่งหนึ่ง (มาตรา 75)

4) ผู้ที่อายุเกิน 17 ปี แต่ยังไม่เกิน 20 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ถ้าศาลเห็นสมควรจะลดมาตราส่วนโทษลงหนึ่งในสามหรือกึ่งหนึ่งก็ได้ (มาตรา 76)

5) กฎหมายไทยไม่ยอมรับการทำแท้งโดยเสรี จึงได้ให้ความคุ้มครองทารกในครรภ์ไว้ โดยลงโทษมารดาที่ทำให้ตนเองแท้งลูกหรือยินยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ลงโทษผู้ทำให้หญิงแท้งลูกไม่ว่าหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม แต่แพทย์อาจทำแท้งให้หญิงได้ถ้าหญิงยินยอม โดยมีความจำเป็นเพื่อสุขภาพของหญิง หรือหญิงนั้นมีครรภ์เนื่องจากถูกข่มขืน

6) ผู้กระทำความผิดอาญาต่อเด็กจะรับโทษหนักขึ้น ในกรณี

- การล่วงเกินทางเพศ เช่น การกระทำชำเราเด็กหญิงอายุไม่เกิน 15 ปี ซึ่งมีไซริยาของตน โดยเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม โดยถ้ากระทำแก่เด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม โดยถ้ากระทำแก่เด็กหญิงอายุไม่เกิน 13 ปี ต้องรับโทษหนักขึ้นอีก หรือการกระทำอนาจารแก่เด็กไม่ว่าชายหรือหญิง ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม หรือการเป็นธุระจัดหาเด็กไม่ว่าชายหรือหญิง เพื่อสำเร็จความใคร่ของผู้อื่น หรือเพื่อการอนาจาร และความผิดทางเพศอื่น ๆ อีก ตามที่กำหนดไว้ในลักษณะ 9 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

- การฉ้อโกงเด็ก

7) การกระทำความผิดต่อเด็กเป็นความผิด ดังนี้

- การช่วยเหลือหรือยุยงเด็กอายุไม่เกิน 16 ปี ให้ฆ่าตัวตาย

- การทอดทิ้งเด็กอายุไม่เกิน 9 ปี

- การพรากเด็กไปจากบิดามารดา

- กระทำการทารุณต่อเด็กอายุไม่เกิน 15 ปี ซึ่งต้องพึงผู้นั้น
ในการดำรงชีพหรือการอื่นใด ฯลฯ

2.4 กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก

นอกจากกฎหมายที่คุ้มครองเด็กในทางแพ่งและทางอาญาแล้ว
ก็ยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่มีความสำคัญที่คุ้มครองสิทธิเด็กไว้ ดังนี้

2.4.1 กฎหมายแรงงาน

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มีบทบัญญัติ
ที่ให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับการใช้แรงงานลูกจ้างเด็ก ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. กำหนดอายุ

นายจ้างจะจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเข้ามาเป็นลูกจ้างไม่ได้
เนื่องจากกฎหมายไม่ต้องการให้เด็กมาใช้แรงงานก่อนวัยอันควร และเด็กจะได้
มีโอกาสในการศึกษาอย่างเพียงพอ

2. หน้าที่ของนายจ้างเมื่อจ้างเด็ก

เมื่อนายจ้างต้องการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีเข้ามาเป็นลูกจ้าง
นายจ้างจะต้องปฏิบัติดังนี้

(1) แจ้งการจ้างลูกจ้างเด็กต่อพนักงานตรวจแรงงานภายใน 15
วัน นับแต่วันที่เด็กเข้าทำงาน

(2) จัดทำบันทึกสภาพการจ้าง ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลง
ไปจากเดิมเก็บไว้ ณ สถานที่ประกอบกิจการหรือสำนักงานของนายจ้างเพื่อให้
พนักงานตรวจแรงงานตรวจได้ในเวลาทำการ

(3) แจ้งการสิ้นสุดการจ้างลูกจ้างเด็กต่อพนักงานตรวจแรงงาน
ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่เด็กออกจากงาน

3. ช่วงนอกเวลาทำงานปกติ

(1) เวลาพัก

นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างเด็กมีเวลาพักวันหนึ่งไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมงติดต่อกัน หลังจากที่ถูกจ้างเด็กทำงานมาแล้วไม่เกิน 4 ชั่วโมง โดยเวลาพักที่นายจ้างกำหนดให้นั้นต้องอยู่ในระหว่าง 4 ชั่วโมงนั้นด้วย

(2) เวลาวิกาล

กฎหมายห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเด็กทำงานในระหว่าง 22.00-06.00 น. เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมาย แต่ในกรณีที่ลูกจ้างเด็ก เป็นผู้แสดงภาพยนตร์ ละคร หรือการแสดงอย่างอื่นที่คล้ายกันอาจให้ทำงานในช่วงเวลาดังกล่าวได้ แต่นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างเด็กนั้นได้พักผ่อนตามสมควรด้วย

(3) การทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด

กฎหมายห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเด็กทำงานล่วงเวลาหรือทำงานในวันหยุด

4. งานอันตราย

กฎหมายห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเด็กทำงานอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) งานหลอม เป่า หล่อ หรือรีดโลหะ

(2) งานปี้มโลหะ

(3) งานเกี่ยวกับความร้อน ความเย็น ความสั่นสะเทือน เสียงและแสงที่มีระดับแตกต่างจากปกติ อันอาจเป็นอันตรายตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(4) งานเกี่ยวกับสารเคมีที่เป็นอันตรายตามที่กำหนดใน

กฎกระทรวง

(5) งานที่เกี่ยวกับจุลชีวันเป็นพิษซึ่งอาจเป็นเชื้อไวรัส แบคทีเรีย รา หรือเชื้ออื่นที่กำหนดในกฎกระทรวง

(6) งานเกี่ยวกับวัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด หรือวัตถุไวไฟ เว้นแต่ในงานในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(7) งานขับหรือบังคับรถยกหรือปั้นจั่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(8) งานใช้เลื่อยเดินด้วยพลังไฟฟ้าหรือเครื่องยนต์

(9) งานที่ต้องทำได้ดิน ใต้น้ำ ในถ้ำ อุโมงค์หรือปล่องในภูเขา

(10) งานเกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสีตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(11) งานทำความสะอาดเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน

(12) งานที่ต้องทำบนนั่งร้านที่สูงกว่าพื้นดินตั้งแต่ 10 เมตรขึ้นไป

(13) งานอื่น ๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

5. สถานที่ต้องห้ามทำงาน

กฎหมายห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเด็กทำงาน ดังต่อไปนี้

(1) โรงฆ่าสัตว์

(2) สถานที่เล่นการพนัน

(3) สถานเดินรำ รำวง หรือรองเง็ง

(4) สถานที่มีอาหาร สุรา น้ำชา หรือเครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่าย

และบริการโดยมีผู้บ่าเรอสำหรับปรนนิบัติลูกค้า หรือโดยมีที่สำหรับพักผ่อน หรือมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า

(5) สถานที่อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

6) ค่าจ้างและเงินประกัน

(1) นายจ้างจะจ่ายค่าจ้างของลูกจ้างเด็กให้แก่บุคคลอื่นไม่ได้ ต้องจ่ายให้แก่ลูกจ้างเด็กเท่านั้น

(2) นายจ้างจะเรียกหรือรับเงินประกันเพื่อการใด ๆ จากฝ่ายลูกจ้างเด็กไม่ได้

7) สิทธิลาเพื่อการฝึกอบรม

ลูกจ้างเด็กมีสิทธิลาเพื่อการเข้าประชุม สัมมนารับการอบรม รับการฝึกหรือลาเพื่อการอื่น ซึ่งจัดโดยสถานศึกษาหรือหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนก็ตาม ที่อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานเห็นชอบ

2.4.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสวัสดิการและป้องกันเด็กจากการถูกชักจูงไปในทางมิชอบ เช่น

- พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 ที่ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตตั้งสถานบริการ รับผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์เข้าทำงานหรือยอมให้ผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะเข้าไปในสถานบริการระหว่างเวลาทำการ

- ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 เรื่องควบคุมนักเรียนและนักศึกษาอันเป็นการควบคุมการแต่งกายและความประพฤติ

2.4.3 กฎหมายเกี่ยวกับการมีทะเบียนและชื่อ

ตามพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร เมื่อมีเด็กเกิดขึ้นในบ้าน เจ้าบ้านมีหน้าที่แจ้งนายทะเบียน ถ้าเกิดนอกบ้านมารดามีหน้าที่แจ้ง ถ้าเด็กเกิดใหม่ถูกทิ้ง ผู้พบเห็นมีหน้าที่แจ้งนายทะเบียน ซึ่งนายทะเบียนจะออกสูติบัตรซึ่งแสดงถึงสัญชาติ ชื่อ วันเดือนปีเกิด ชื่อและสัญชาติของบิดามารดา

กฎหมายวิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับเด็ก

กฎหมายได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินคดีในกรณีที่เป็นเด็กไว้แตกต่างจากผู้ใหญ่ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยกฎหมายจะคุ้มครองเด็กไว้เป็นพิเศษไม่ว่าในการดำเนินคดีนั้นเด็กจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม

3.1 สิทธิในการดำเนินคดีของเด็ก

สิทธิในการดำเนินคดีของเด็กนั้นแบ่งเป็นคดีแพ่งและคดีอาญา

ในคดีอาญาผู้เยาว์จะฟ้องคดีอาญาเองไม่ได้ แม้ผู้เยาว์จะได้รับความยินยอมจากบิดามารดาก็ไม่สามารถเข้าเป็นโจทก์ร่วมฟ้องคดีอาญาได้ จะต้องให้ผู้แทนโดยชอบธรรม เป็นผู้จัดการแทน แต่ในคดีความผิดอันยอมความได้นั้น ผู้เยาว์สามารถร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีได้โดยไม่ต้องอาศัยผู้แทนโดยชอบธรรม แต่ผู้เยาว์ต้องมีอายุพอสมควร มีความรู้และสติสัมปชัญญะดีพอ และเมื่อผู้เยาว์ร้องทุกข์แล้ว ผู้แทนโดยชอบธรรมจะทำการใดอันขัดต่อความประสงค์ของผู้เยาว์ไม่ได้ เช่น เมื่อผู้เยาว์ร้องทุกข์ ผู้แทนโดยชอบธรรมจะถอนคำร้องทุกข์โดยผู้เยาว์ไม่ยินยอมไม่ได้

สำหรับในคดีแพ่งตามกฎหมายแล้ว ได้กำหนดวิธีดำเนินคดีของผู้เยาว์ไว้ 2 วิธีคือ ดำเนินคดีโดยมีผู้แทนโดยชอบธรรมเข้าดำเนินคดีแทนวิธีหนึ่ง และ

โดยผู้เยาว์เป็นผู้ดำเนินคดีเองโดยมีหนังสือให้ความยินยอมของผู้แทน
โดยชอบธรรมแสดงต่อศาลอีกวิธีหนึ่ง

3.2 ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชน

ขั้นตอนการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนนับตั้งแต่ถูกจับจนปล่อยตัวนั้น
พ.ร.บ. จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวฯ ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษแตกต่างจาก
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งใช้ในการดำเนินคดีกับผู้ใหญ่ ดังนี้

1) การแจ้งการจับกุมหรือควบคุม

ห้ามจับกุมเด็ก (อายุเกิน 7 ปีบริบูรณ์แต่ไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์) ซึ่ง
ต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่เด็กนั้นจะได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมี
ผู้เสียหายชี้ตัว และยืนยันให้จับหรือมีผู้ขอให้จับโดยแจ้งว่ามีกรร้องทุกข์ไว้แล้ว
หรือมีหมายจับ ส่วนการจับกุมเยาวชน (อายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์แต่ไม่เกิน 18
ปีบริบูรณ์) ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้ามีการจับกุมเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด และคดีนั้นต้อง
ได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลเยาวชนและครอบครัว ต้องแจ้งการจับกุม
หรือควบคุมไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขต
อำนาจ ตลอดจนบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้น
อาศัยอยู่ด้วยโดยไม่ชักช้า และพนักงานสอบสวนต้องถามปากคำเด็กและ
เยาวชนให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่วันเวลาที่เด็กหรือเยาวชน
นั้นมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน หลังจากนั้นต้องส่งตัวเด็กและ
เยาวชนไปยังสถานพินิจ โดยอำนาจในการควบคุมและปล่อยตัวชั่วคราวอยู่ที่

ผู้อำนวยการสถานพินิจ ถ้าเห็นไม่สมควรปล่อยชั่วคราวให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง หรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัด หรือผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวเป็นผู้พิพากษาที่ออกคำสั่งต่อไป

2) การควบคุมตัวเด็กหรือเยาวชนก่อนส่งตัวไปสถานพินิจ

- ห้ามควบคุมเด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาไว้ปะปนกับผู้ใหญ่
- ห้ามควบคุมไว้ในห้องขังที่จัดไว้สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่

3) การใช้เครื่องพันธนาการ

- กรณีเด็ก ห้ามใช้เครื่องพันธนาการแก่เด็ก เว้นแต่ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ 10 ปี
- กรณีเยาวชน กฎหมายไม่ได้ห้ามแต่ก็ควรพิจารณาว่ามีเหตุอันสมควรหรือไม่

4) การฟ้อง ให้ยื่นฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวให้ทันภายใน 30 วัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนถูกจับกุม ยกเว้นกรณีที่มีการผิดฟ้อง

5) การผิดฟ้อง

- ในคดีความผิดอาญามีโทษจำคุกอย่างสูง 6 เดือนแต่ไม่เกิน 5 ปี เมื่อมีความจำเป็นไม่สามารถฟ้องได้ทันภายใน 30 วัน ให้ยื่นคำร้องขอผิดฟ้องต่อศาลได้อีก 2 ครั้ง ๆ ละไม่เกิน 15 วัน

- ในคดีความผิดอาญามีโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปี หากศาลสั่งอนุญาตให้ผิดฟ้อง 2 คราวแล้ว ยังไม่สามารถฟ้องได้ทันอีก ก็อาจยื่นคำร้องขอผิดฟ้องได้อีกไม่เกิน 2 คราว ๆ ละไม่เกิน 15 วันโดยอ้างเหตุจำเป็นซึ่งพนักงานสอบสวนต้องแสดงถึงเหตุจำเป็น และนำพยานมาเบิกความประกอบจนเป็นที่พอใจศาล

ห้ามพนักงานอัยการฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กล่าวข้างต้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอัยการสูงสุด

กรณีการสอบสวนไม่เสร็จเกินเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยมีได้ร้องขอผิดฟ้อง หรือศาลไม่อนุญาตให้ผิดฟ้อง สถานพินิจจะต้องปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชนไป

6) การตั้งที่ปรึกษากฎหมาย ในคดีอาญาเด็กหรือเยาวชนจะมีที่ปรึกษา กฎหมายเป็นผู้แก้คดีเช่นเดียวกับทนายความ ถ้าไม่มีที่ปรึกษากฎหมายให้ศาลแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายให้

7) วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชน

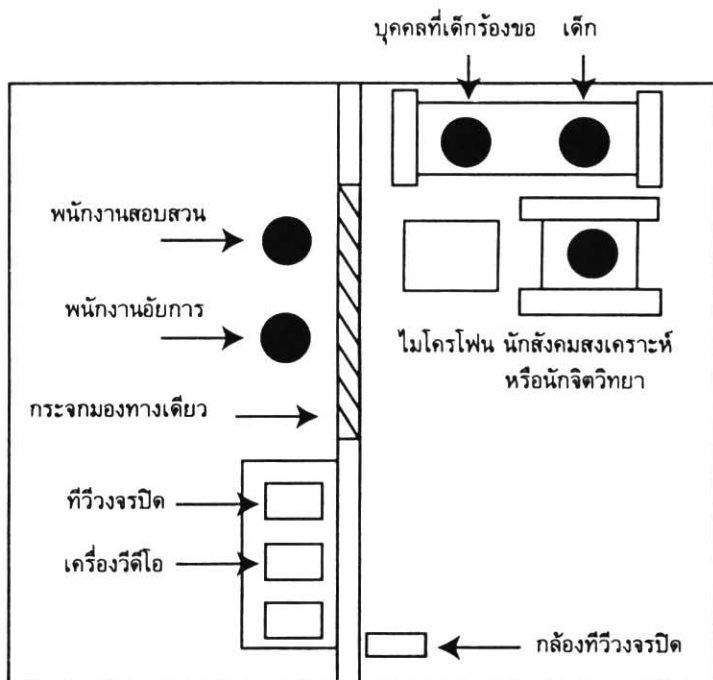
- วิธีการที่ยังไม่ตัดอิสระภาพ ได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือนแล้วปล่อยตัวไป มอบตัวให้บิดามารดา ผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ โดยวางข้อกำหนดให้ระวังเด็กหรือเยาวชนมิให้ก่อเหตุร้าย กำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมประพฤติไว้

- วิธีการตัดอิสระภาพ ได้แก่ การส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปฝึกอบรมยังสถานพินิจหรือส่งตัวไปรับโทษที่เรือนจำ

3.3 วิธีการและขั้นตอนที่สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขใหม่

ห้องสอบสวน

3.3.1 การสอบปากคำ

กฎหมายได้กำหนดวิธีการถามปากคำเด็กไว้เป็นพิเศษ ซึ่งคำว่า “เด็ก” ในกรณีนี้มีความหมายถึงบุคคลที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ทั้งการถามปากคำนี้กฎหมายประสงค์จะให้ความคุ้มครองแก่เด็กที่ไม่ว่าจะในฐานะเป็นผู้เสียหาย เป็นพยาน หรือเป็นผู้ต้องหาก็ตาม

มาตรา 133 ทวิ กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่ถึง 3 ปี และผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กร้องขอ หรือในคดีทำร้ายร่างกายเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี การถามปากคำเด็กไว้ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานให้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำนั้นด้วย

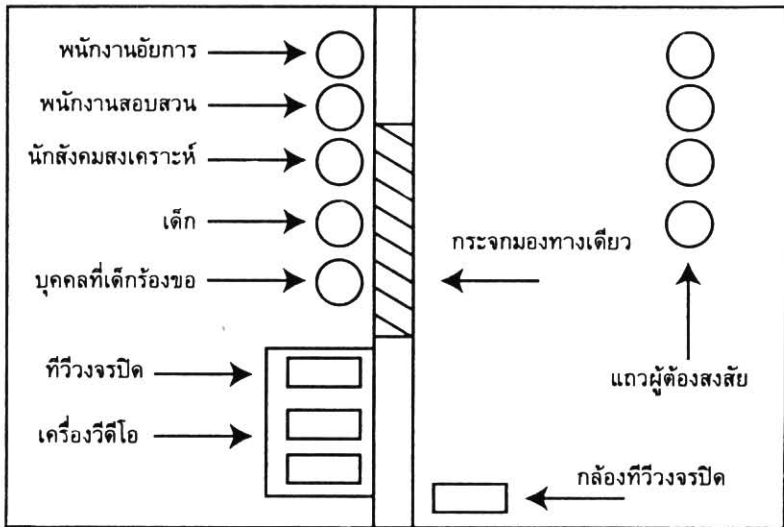
พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งให้นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

พนักงานสอบสวนต้องจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำเด็ก นอกจากหน้าที่ดังกล่าวแล้วพนักงานสอบสวนยังต้องมีหน้าที่จัดทำบันทึกการสอบปากคำดังกล่าวไว้และนำเข้าร่วมไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

นอกจากนี้กฎหมายกำหนดไว้ว่าให้นำมาตรา 133 ทวิ นี้มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปีด้วย

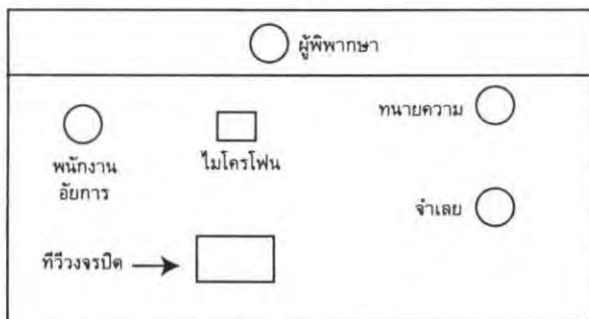
ห้องซื้อตั๋ว

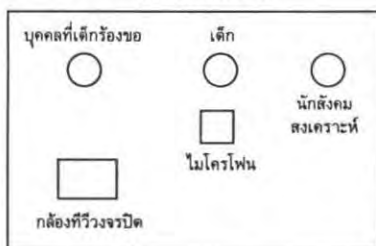
3.3.2 การจัดให้เด็กอายุไม่เกิน 18 ปีซื้อตั๋วผู้ต้องหา

มาตรา 133 ตรี ได้กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่พนักงานสอบสวน มีความจำเป็นต้องจัดให้เด็กอายุไม่เกิน 18 ปีในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ซื้อตั๋วผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการซื้อตั๋วผู้ต้องหาในสถานที่เหมาะสมและสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน และการซื้อตั๋วผู้ต้องหาดังกล่าว ต้องจัดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย

ห้องพิจารณาคดี

ห้องเบิกความ

3.3.3 การสืบพยานในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี

หลักเกณฑ์ในการสืบพยานในคดีที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีนั้น บัญญัติไว้ในมาตรา 172 ตรี ซึ่งตามมาตรานี้สามารถถอนโลมไปใช้ในชั้น ไตสวนชั้นสูตรพลิกศพ ชั้นไตสวนมูลฟ้อง และการสืบพยานนอกศาลได้ด้วย โดยกฎหมายได้กำหนดไว้ว่าในการสืบพยานเด็ก ศาลต้องจัดให้มีการ ถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณาคดีด้วย ซึ่งหมายความว่า การ สืบพยานเด็กต้องมีห้องรวม 2 ห้องแยกจากกัน โดยห้องหนึ่งเป็นห้องที่เด็ก พักอยู่เพื่อเบิกความ อีกห้องเป็นห้องพิจารณาคดีของศาลตามปกติ สาเหตุ ที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพราะไม่ต้องการให้เด็กไปเผชิญหน้ากับบุคคล

ที่เกี่ยวข้อง เช่น จำเลย หรือคนอื่น ๆ ในห้องพิจารณา ซึ่งอาจทำให้เด็กกลัว ประหม่า และอาจทำให้คำเบิกความของเด็กนั้นคลาดเคลื่อนได้

ในห้องทั้งสองนั้น ต้องจัดให้มีอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อสามารถถ่ายทอดภาพ และเสียงไปยังห้องพิจารณาได้ เมื่อศาลหรือคู่ความประสงค์จะถามพยานก็จะมีการถ่ายทอดเสียงไปยังห้องที่เด็กพักอยู่ เมื่อเด็กเบิกความแล้วก็จะมีการถ่ายทอดภาพและเสียงกลับมายังห้องพิจารณาคดีของศาล

สำหรับวิธีการถามพยานเด็กนี้ อาจมีได้ 2 กรณีคือ กรณีศาลจะเป็นผู้ถามพยานกับกรณีคู่ความเป็นผู้ถามพยาน ในกรณีที่ศาลถามนั้น ศาลอาจจะถามพยานเองได้โดยตรงโดยแจ้งให้พยานนั้นทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริง ซึ่งต้องการสืบและให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ ได้ หรือศาลอาจถามพยานผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้ ส่วนกรณีคู่ความเป็นผู้ถามพยานนั้น ไม่ว่าจะเป็นการถาม ถามค้านหรือถามตงต่อพยานเด็กนั้น กฎหมายบังคับไม่ให้คู่ความหรือทนายความถามพยานโดยตรง แต่ต้องถามคำถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์อีกที เพื่อให้ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ได้ปรับเปลี่ยนภาษาที่ใช้ให้เหมาะสมในการถามเด็กนั้น เมื่อเด็กเบิกความเช่นไรแล้วก็จะถ่ายทอดภาพและเสียงกลับมายังห้องพิจารณา ศาลก็จะบันทึกคำเบิกความของเด็ก

นอกจากนั้นกฎหมายยังบัญญัติไว้ว่า ก่อนการสืบพยานเด็กนั้น ศาลจะจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของพยานที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวน หรือในชั้นไต่สวนมูลฟ้องต่อหน้าคู่ความก็ได้ และหากศาลเห็นสมควรจะให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความพยานในชั้นพิจารณาคดีของศาลก็ได้

ศาลเยาวชนและครอบครัว

4.1 เจตนารมณ์ในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว

ศาลเยาวชนและครอบครัว จัดตั้งขึ้นมาโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยถือว่าเป็นศาลชำนาญพิเศษในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวนั้น มีเจตนารมณ์ 5 ประการ คือ

1. ปรับปรุงวิธีพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศ เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า
2. เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับครอบครัวซึ่งเป็นคดีที่มีปัญหาละเอียดอ่อนเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับคดีเด็กและเยาวชน จึงต้องมีวิธีพิจารณาพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดา
3. เพื่อกำหนดวิธีการพิเศษที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองสถานภาพของการสมรส สามี ภริยาและบุตรได้อย่างเต็มที่
4. เพื่อปรับปรุงคุณภาพและเสริมสร้างค่านิยมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชน
5. เพื่อลดปัญหาความแตกแยกของครอบครัว และปัญหาเด็กและเยาวชนที่เกิดจากครอบครัวไม่ปกติสุข

4.2 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว

- (1) คดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด
- (2) คดีอาญาที่ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีธรรมดาได้ออมนมา กล่าวคือ เป็นคดีที่มีการฟ้องบุคคลที่อายุยังไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์ เป็นคดีอาญาต่อศาลธรรมดา แต่เนื่องจากร่างกาย สติปัญญา สุขภาพ ภาวะแห่งจิตและนิสัยของจำเลยยังมีสภาพเช่นเดียวกับเด็กหรือเยาวชน จึงโอนคดีมาให้ศาลเยาวชนและครอบครัวพิจารณา

(3) คดีครอบครัว ได้แก่ คดีแพ่งที่ฟ้องหรือร้องขอต่อศาลหรือกระทำการใด ๆ ในทางศาลเกี่ยวกับผู้เยาว์หรือครอบครัวแล้วแต่กรณี ซึ่งจะต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(4) คดีที่ศาลจะต้องพิพากษาหรือสั่งเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชนตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัว

4.3 ลักษณะพิเศษของศาลเยาวชนและครอบครัวที่แตกต่างจากศาลธรรมดา

(1) มีการแยกพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนต่างหากจากห้องพิจารณาคดีผู้ใหญ่ และเป็นการพิจารณาลับ

(2) การพิจารณาไม่เคร่งครัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา และมีคณะผู้พิพากษาสมทบซึ่งมาจากประชาชนในชุมชน ผู้มีความรู้ในด้านเด็กและเยาวชนร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาอาชีพด้วย โดยองค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพ 2 คนและผู้พิพากษาสมทบ 2 คน ซึ่งอย่างน้อย 1 คนต้องเป็นสตรี

(3) มีบริการคุมประพฤติ เพื่อสืบเสาะข้อเท็จจริงและสอดส่องความประพฤติ

(4) มีบริการสถานแรกรับ เพื่อแยกการควบคุมตัวในระยะแรกไม่ให้ปะปนกับผู้ใหญ่ระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา

(5) มีบริการของแพทย์และจิตแพทย์ เพื่อตรวจพิเคราะห์ทางกาย และทางจิตแก่เด็กและเยาวชน

(6) มีรายงานประกอบการพิจารณาของศาล ทั้งด้านกฎหมายและประวัติทางครอบครัว รวมทั้งสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

(7) มีบริการสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและเยาวชนตลอดจนครอบครัว

(8) คำพิพากษาหรือคำสั่งให้ใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนหรือให้ลงโทษ ศาลมีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

ศูนย์ประสานงานเพื่อเด็ก

ลำดับ	ชื่อองค์กร	โทรศัพท์	โทรสาร
1.	สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย	241-0737, 243-9050	243-9050
2.	มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม	249-4589, 249-0953-4	249-2956
3.	มูลนิธิลิกซาเอเชีย	249-7567-8	249-0
4.	มูลนิธิเด็ก	438-0354-4, 438-9331-2	437-7201
5.	มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก	433-6292, 884-6603	435-5281
6.			539-2916
7.			539-4042
			982-1477
			412-9833
		บ 14994	881-8837
KS	สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่ง		229-4632
54.4	ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.		719-9169
บ262ก	กฎหมายที่เด็กควรรู้.		550-7811
			323-0641
			000-3303
			671-7028
			982-1477
			49-5254

สนับสนุนโครงการโดย มูลนิธิอาเซีย